

รายวิชา ดนตรี

เรื่อง องค์ประกอบของดนตรี
ในแต่ละวัฒนธรรมของไทย

รหัสวิชา ศ21103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
ผู้สอน ครุฑันท์วัน ทองทิพย์

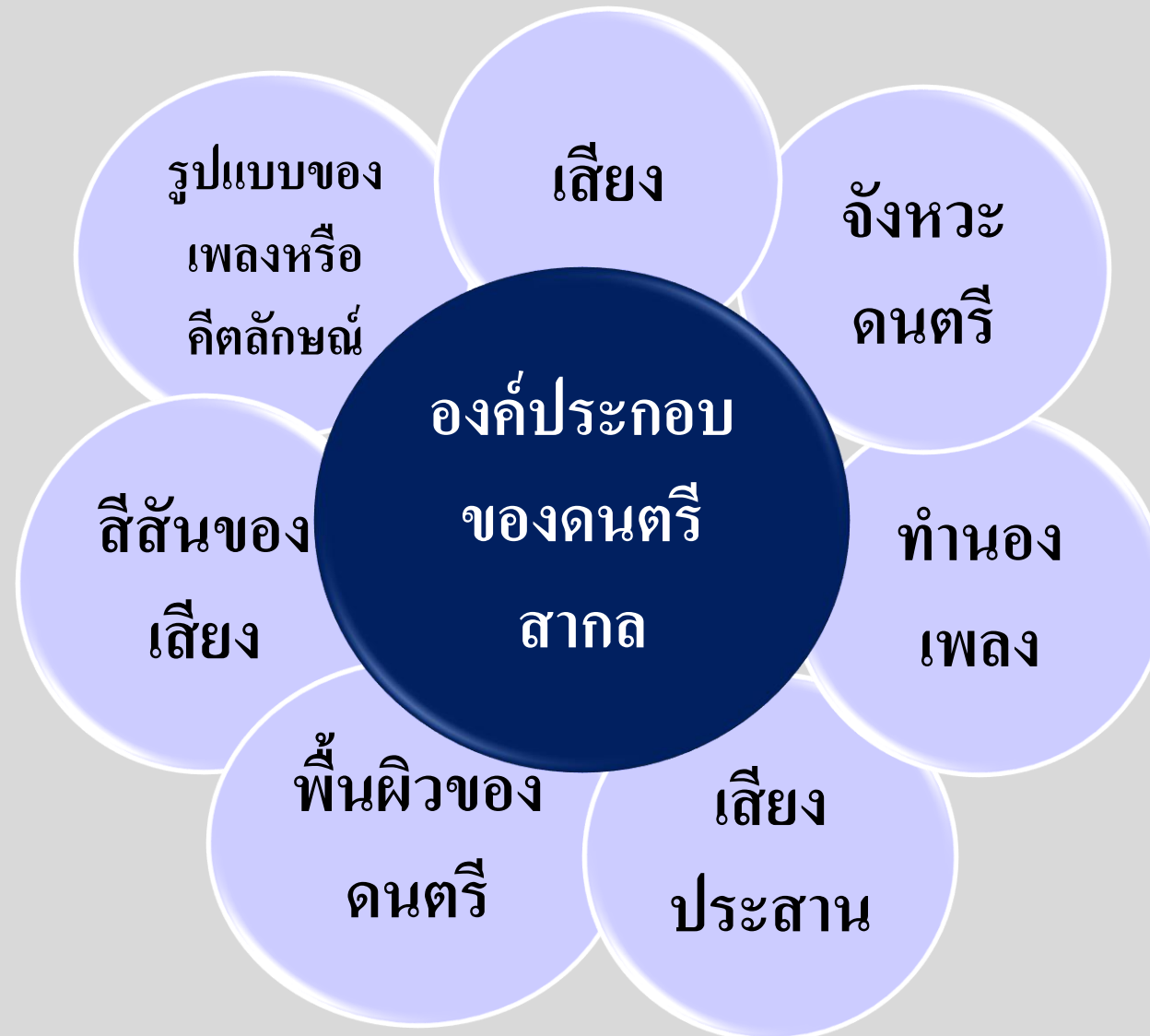
นำเข้าสู่บทเรียน

นักเรียนคิดว่าองค์ประกอบของดนตรี
ในภาพนี้คืออะไร

แนวคำตอบ: เสียงที่เกิดจากการเป่าทรัมเป็ต
ซึ่งมีระดับความสูง-ต่ำ ลั่น-ยาว ดัง-เบา

องค์ประกอบของดนตรีสากล

องค์ประกอบของดนตรีสากล

เสียง (tone)

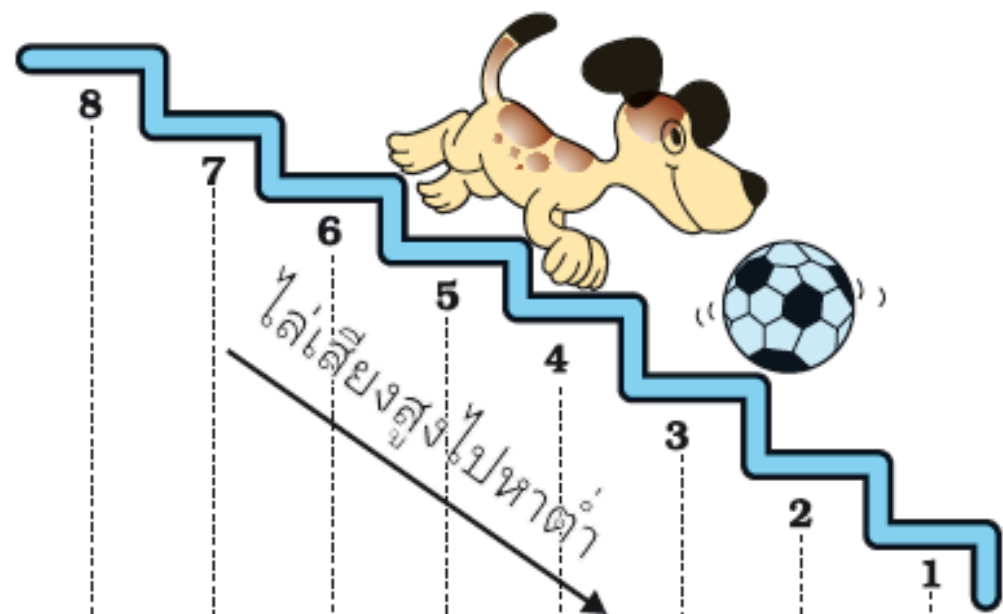
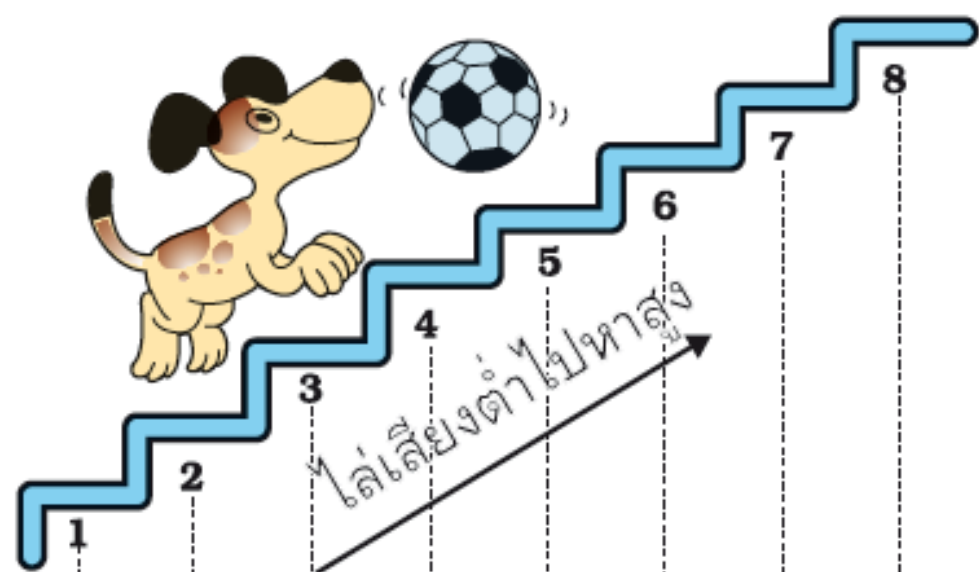
การสั่นสะเทือนของวัตถุผ่านอากาศเป็นคลื่นเสียง
ในอัตราที่คงที่เสมอ โดยมีแหล่งกำเนิดเสียง คือ เครื่องดนตรี
มนุษย์ได้จัดระบบเสียงต่าง ๆ เป็นเสียงดนตรี มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

ระดับเสียง (pitch)

ระดับเสียง (pitch) หมายถึง เสียงดนตรีสูง-ต่ำ ซึ่งขึ้นอยู่กับความถี่ของการสั่นสะเทือนของเครื่องดนตรี

ที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียง

เราสามารถกำหนดชื่อโน้ตสากลแทนระดับเสียงต่าง ๆ เช่น โด เร มี ฟา ซอล ลา เป็นต้น เพื่อสามารถบรรเลงดนตรีได้ ความถี่ของเสียงมีความสัมพันธ์กับระดับเสียงด้วย เช่น ความถี่ของเสียงสูงขึ้น 1 เท่าตัว ระดับเสียงจะสูงขึ้น 1 ช่วงคู่แปด (octave)

ความสั้น-ยาวของเสียง (duration)

ความสั้น-ยาวของเสียง (duration) หมายถึง ความสั้น-ยาวของเสียงที่บรรเลงจากเครื่องดนตรีหรือขับร้องออกมาในระยะเวลาต่าง ๆ สามารถกำหนดได้ด้วยสัญลักษณ์ทางดนตรี เช่น โน้ตตัวดำ โน้ตตัวขาว เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีตัวหยุดซึ่งแทนความเงียบของเสียงเพื่อให้เกิดจังหวะและรูปแบบในการบรรเลงหลากหลาย

ความเข้มของเสียง (intensity)

ความเข้มของเสียง (intensity) หมายถึง ระดับความดัง-เบาของเสียงนักร้อง และเสียงเครื่องดนตรี ซึ่งมีการกำหนดศัพท์ต่าง ๆ แสดงความดัง-เบา เช่น p = piano หมายถึง เบา, f = forte หมายถึง ดัง เป็นต้น

คุณภาพของเสียง (tone quality)

คุณภาพของเสียง (tone quality) หมายถึง ลักษณะของเสียงเครื่องดนตรี หรือเสียงร้อง ที่บรรเลงออกมาว่ามีความไพเราะของเสียงมากน้อยเพียงใด การที่จะมีคุณภาพเสียงที่ดีหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับ การฝึกซ้อมในการบรรเลง อย่างสม่ำเสมอ

นักเรียนคิดว่าองค์ประกอบ ด้านเสียงในภาพนี้เกิดจากอะไร

แนวคำตอบ: เกิดจากการเป่า
คลาริเน็ตให้มีเสียงสูง-ต่ำ สั้น-ยาว ดัง-เบา ซึ่งมีลักษณะ
ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

จังหวะดนตรี (rhythm)

การจัดเรียงของเสียงหรือความเงียบ ซึ่งได้มาจากความสั้น-ยาวของเสียง (duration) ของโน้ตดนตรีแบบต่าง ๆ และความเงียบของเสียง (rest) ที่แตกต่างกันมาจัดเรียงกันอย่างเป็นระบบ มีองค์ประกอบดังนี้

จังหวะเคาะ (beat) หมายถึง จังหวะพื้นฐานที่มีการเคาะสม่ำเสมอ
เท่ากันตลอด

จังหวะเน้นหรือจังหวะหนัก (accented beat) จังหวะทางดนตรีโดยปกติ
จะประกอบไปด้วยจังหวะเน้นหรือจังหวะหนัก ส่วนจังหวะที่ไม่มีการเน้น
ก็จะเรียกว่าจังหวะเบา ซึ่งเป็นการกำหนดว่าเพลงนั้นมีการนับจังหวะแบบใด

จังหวะขัด (syncopation) จังหวะที่มีการเน้นจังหวะเบาหรือให้ความสำคัญกับจังหวะเบามากกว่าจังหวะหนัก เป็นเทคนิคหนึ่งในการสร้างรสชาติให้กับบทเพลง

รูปแบบของจังหวะ (rhythm pattern) หมายถึง ลักษณะของกลุ่มจังหวะที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจเป็นลักษณะที่มีความสม่ำเสมอหรือไม่สม่ำเสมอก็ได้

จังหวะของทำนอง (rhythm of the melody) ทำนองเพลงอาจประกอบขึ้นด้วยจังหวะที่มีความยาวเท่ากัน สั้นกว่า หรือยาวกว่าจังหวะตบ

จังหวะของทำนองอาจมีรูปแบบของจังหวะที่สม่ำเสมอหรือไม่สม่ำเสมอก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ประพันธ์เพลงเป็นหลัก

นักเรียนคิดว่าองค์ประกอบด้านจังหวะ ในภาพนี้เกิดจากอะไร

แนวคำตอบ: เกิดจากการตีตีกีตาร์เบสควบคุม
จังหวะเพลงให้มีความสม่ำเสมอ

ทำนองเพลง (melody)

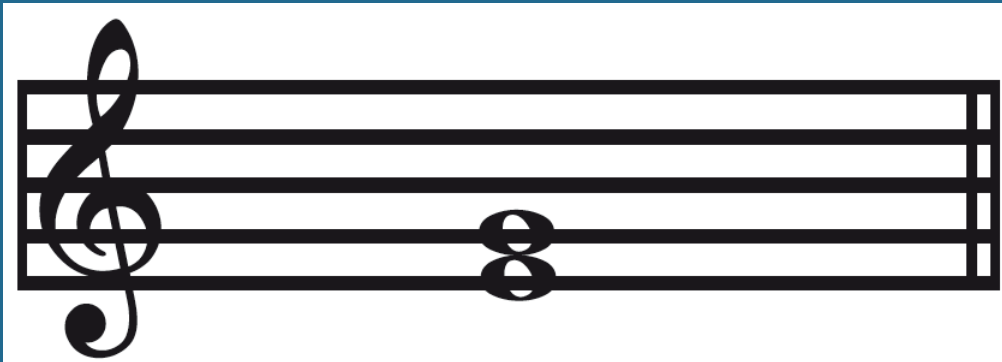
ทำนองของการบรรเลงเครื่องดนตรี โน้ตดนตรีต่าง ๆ
ที่เรียงจัดระบบความยาว-สั้นโน้ตตามจังหวะดนตรี

ทำนองเพลงจะยาว-สั้น ขึ้นอยู่กับความ
ต้องการของผู้ประพันธ์

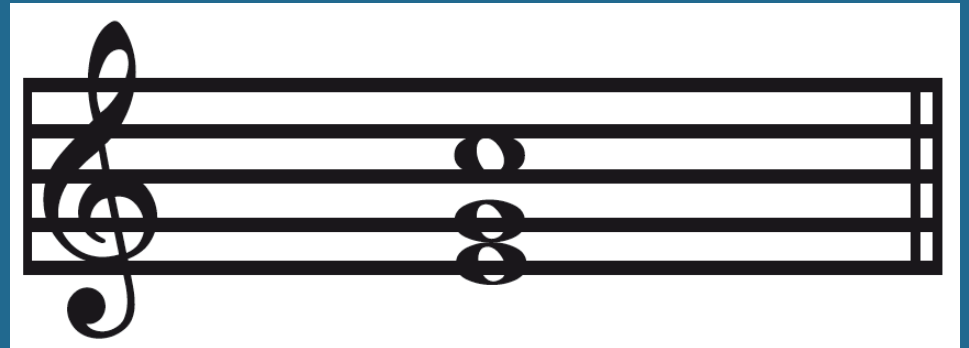

เสียงประสาน (harmony)

ระดับเสียงตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไปที่ร้องหรือบรรเลงไปพร้อม ๆ กัน โดยการจัดแนวการบรรเลง ให้แก่ระดับเสียงต่าง ๆ พร้อมกับแนวทำนองหลัก เพื่อช่วยปรุงแต่งให้ทำนองเพลง มีความไพเราะน่าฟัง การประสานเสียงแบ่งเป็น 2 วิธี ได้แก่ การใช้ชั้นคู่เสียง (interval) และการใช้กลุ่มคอร์ด (chord)

ลักษณะการประสานเสียงโดยการใช้ชั้นคู่เสียง

ลักษณะการประสานเสียงโดยการใช้กลุ่มคอร์ด

นักเรียนคิดว่าการประสานเสียงได้แก่วิธีใดบ้าง

แนวคำตอบ: การใช้ชั้นคู่เสียง และการใช้กลุ่มคอร์ด

พื้นผิวของดนตรี (texture)

ความสัมพันธ์ระหว่างเสียงประสานซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่ง และทำนอง เป็นความสัมพันธ์ในแนวนอน และเกิดพื้นผิวทางดนตรีขึ้น ดังนี้

monophony ลักษณะของดนตรีที่มีทำนองเดียว ไม่มีเสียงประสาน

polyphony ลักษณะของดนตรีที่มีทำนองหลายแนวทำนองเข้าด้วยกัน นำมาร้องหรือบรรเลงพร้อมกัน เพื่อให้เกิดเสียงประสานของแนวทำนองเพิ่มความไพเราะให้กับบทเพลงยิ่งขึ้น

homophony ลักษณะของทำนองเพลงที่มีการประสานเสียงหรือ
คลอทำนองโดยใช้คอร์ด

heterophony ลักษณะของดนตรีที่มีการผสมผสานหลากหลาย
แนวทำนอง แต่ละเครื่องดนตรีสามารถแปรทำนองได้อย่างอิสระ
โดยยึดทำนองหลักเข้าด้วยกัน

นักเรียนคิดว่าองค์ประกอบด้านพื้นผิวของดนตรีในภาพนี้มีลักษณะอย่างไร

แนวคำตอบ: แบบ heterophony ซึ่งเป็นลักษณะของดนตรีที่มีการผสมผสานหลากหลายแนวทำนอง แต่ละเครื่องดนตรีสามารถแปรทำนองได้อย่างอิสระ โดยยึดทำนองหลักเข้าด้วยกัน

สีสันทของเสียง (tone color)

คุณสมบัติของเสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีหรือเสียงร้องซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป เมื่อนำมาร้องหรือบรรเลงร่วมกันจะทำให้สีสันทของเสียงในภาพรวมมีความแตกต่างกันออกไป ได้แก่

เสียงของมนุษย์ ได้แก่ เสียงผู้หญิง เสียงผู้ชาย และเสียงเด็ก

เสียงของเครื่องดนตรี หมายถึง เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ซึ่งจะมลักษณะเฉพาะและต่างกันออกไป

เสียงโดยรวมจากการผสมวง สามารถทำให้ดนตรีมีสีสันทมากขึ้น และเกิดความไพเราะที่หลากหลาย

ไวโอลินมีเสียงที่สูงแหลม

เสียงผู้ชายมีเสียงที่ทุ้มต่ำ

วงซิมโฟนีออร์เคสตรามีการผสมวงด้วยเครื่องดนตรีที่หลากหลาย
ทำให้เกิดสีสันของเสียงที่มากขึ้น

บูรณาการอาเซียน

“สิงคโปร์โซนิสออร์เคสตรา” วงออร์เคสตราแห่งประเทศไทยสิงคโปร์
มีการผสมผสานการบรรเลงเพลงจากเครื่องดนตรีหลายประเภท
ทำให้เพลงที่ถูกบรรเลงออกมานั้นมีสีสันของเสียงที่หลากหลาย
อีกทั้งยังก่อให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะกับทางวงดนตรี จนทำให้เป็น
ที่รู้จักไปทั่วโลก

นักเรียนคิดว่าองค์ประกอบด้านสีสันทันของเสียง ในภาพนี้เกิดจากอะไร

แนวคำตอบ: เสียงโดยรวมจากการผสมวงของเครื่องดนตรี
หลากหลายชนิด เมื่อนำมาบรรเลงรวมกันจึงเกิดเป็นความไพเราะของ
บทเพลง สามารถทำให้ดนตรีมีสีสันทันมากขึ้น

รูปแบบของเพลงหรือคีตลักษณ์ (musical form)

ลักษณะการจัดโครงสร้างของดนตรีหรือเพลงที่มีการแบ่งเป็นกลุ่มเสียง วลี ประโยค และท่อนเพลง เช่น

- เพลง 2 ท่อน หมายความว่า เพลงนี้แบ่งทำนองเพลงออกเป็น 2 ท่อน แต่ละท่อนจะมีทำนองที่แตกต่างกัน
- เพลง 3 ท่อน หมายความว่า เพลงดังกล่าวจะแบ่งออกเป็น 3 ท่อน ท่อนที่ 1 กับท่อนที่ 2 จะมีทำนองเหมือนกันหรือทำนองเดียวกัน ส่วนท่อนที่ 3 จะมีทำนองเพลงที่แตกต่างออกไป เป็นต้น

รูปแบบของเพลงหรือคีตลักษณ์มีหลายรูปแบบ เช่น

ไบนารี (binary form) ลักษณะของการประพันธ์เพลงที่มี 2 ท่อน
รูปแบบเป็นการถามและตอบซ้ำไปมาหลายเที่ยวก็ได้ เช่น A:B, AABB, ABAB

เทอร์นารี (ternary form) ลักษณะของการประพันธ์เพลง ที่มี 3 ท่อน
หรือทำนองหลัก 3 ลักษณะ โดยมีส่วนกลางที่แตกต่างไปจากส่วนต้นและส่วนท้าย
เช่น ABA, AABA

นักเรียนคิดว่าวงดนตรีวงนี้ใช้องค์ประกอบดนตรีประเภทใดบ้าง

แนวคำตอบ: ใช้ทั้งองค์ประกอบของดนตรีไทยและองค์ประกอบของดนตรีสากล เพราะมีการใช้ทั้งเครื่องดนตรีไทยและสากลผสมผสานกัน

องค์ประกอบของคนตรีพื้นบ้าน

มีรูปแบบของเพลงที่ไม่ซับซ้อน มักมีทำนองหลักอยู่ 2-3 ทำนอง
ซึ่งเกิดขึ้นจากการเลียนแบบชีวิตประจำวัน จดจำ และถ่ายทอดมาจาก
ปากต่อปาก และขยายความกันไปเรื่อย ๆ จึงทำให้เกิดการแพร่กระจาย
และเปลี่ยนแปลงไปจากของเดิมอยู่ตลอดเวลา

แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยแต่ละท้องถิ่น

จะมีท่วงทำนอง ลีลาจังหวะ หรือเครื่องดนตรีเป็นแบบฉบับของท้องถิ่นตนเอง

เมื่อนำไปร้องหรือบรรเลงที่ใดก็จะบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนั้น ๆ

ให้ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้ทันทีว่าเป็นดนตรีที่มาจากท้องถิ่นใด

มีท่วงทำนองสั้น ๆ จดจำง่าย บทเพลงหรือดนตรีพื้นบ้านจะมีท่วงทำนองสั้น ๆ จดจำง่าย และไม่ยากต่อการจะนำไปใช้ร้องหรือบรรเลง

ในการร้องหรือบรรเลงแต่ละครั้งอาจมีการเพิ่มหรือลดทำนองก็ได้ ซึ่งทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและไหวพริบปฏิภาณของผู้ร้องหรือบรรเลงที่อาจประดิษฐ์คิดค้นลีลาทำนองให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของตนเอง

บูรณาการอาเซียน

ประเทศไทยรับวัฒนธรรมการเล่นกลองยาวมาจากประเทศสมาชิก
อาเซียนประเทศใด

แนวคำตอบ: ประเทศเมียนมา

ให้นักเรียนดูภาพวงดนตรีพื้นบ้านภาคต่าง ๆ แล้วบอกชื่อ และภาคของวงดนตรีพื้นบ้านให้ถูกต้อง

ชื่อวง **สล้อซอซิ่ง**
เป็นวงดนตรีในภาคใด **ภาคเหนือ**

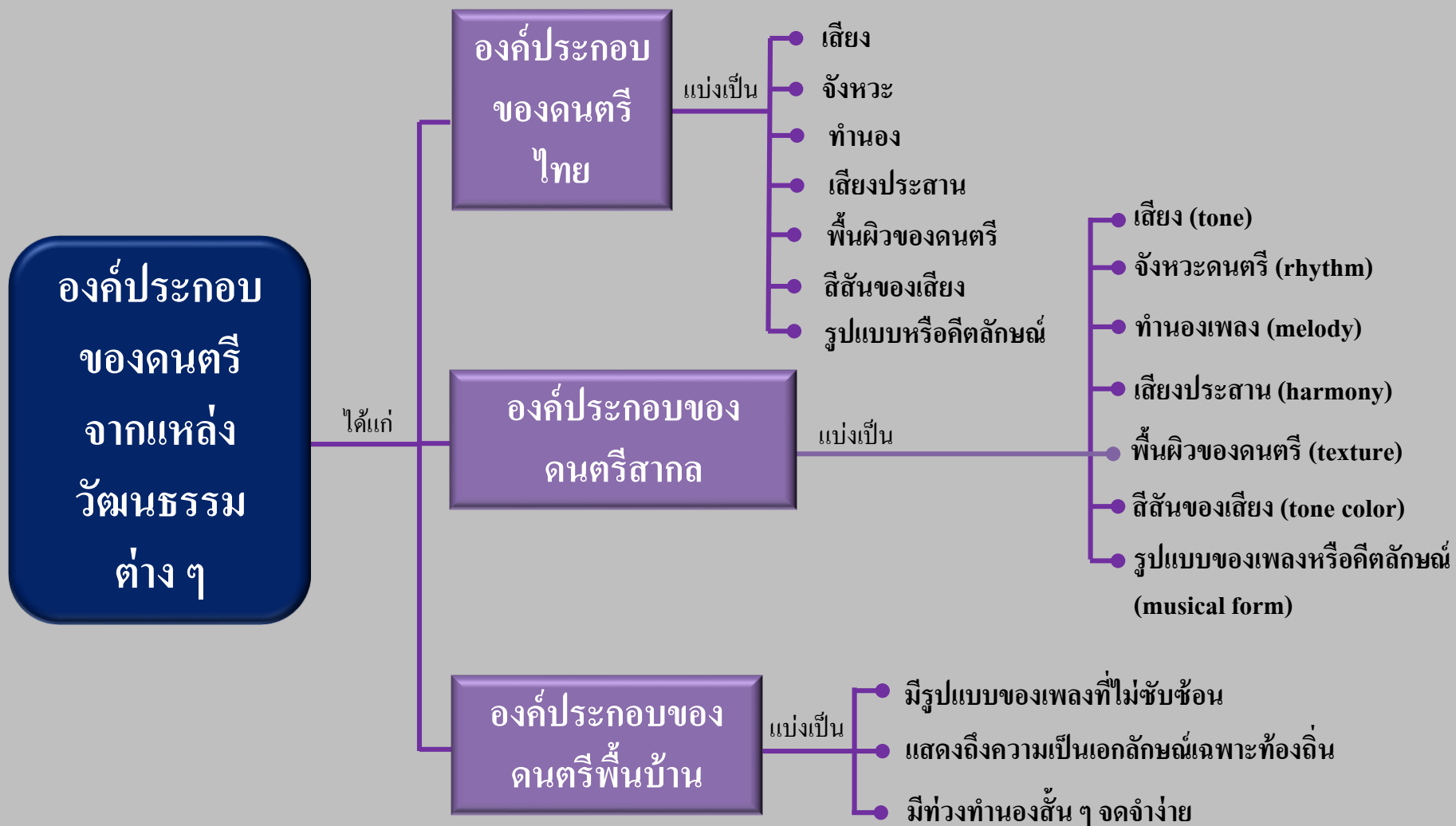
ชื่อวง **โปงลาง**
เป็นวงดนตรีในภาคใด **ภาคอีสาน**

บูรณาการตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

นักเรียนนำความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของดนตรีไทยและดนตรีพื้นบ้านไปให้ความรู้เพื่อรณรงค์ให้คนในท้องถิ่นเห็นถึง ภูมิปัญญา ด้านดนตรี ตามหลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

สรุป

การมอบหมายงาน

ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปัจจัยในการสร้างสรรค์บทเพลง โดยบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกข้อมูลการมอบหมายงาน แล้วนำมาอภิปรายให้เพื่อน ๆ ฟังในชั้นเรียน